Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (myöhempänä Uudenmaan ELY-keskus) kirjallinen selvitys koskien asiaa: HE 179/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Tässä kirjallisessa selvityksessä vastataan hallintovaliokunnan 19.2.2025 esittämiin kysymyksiin koskien työnteko-oikeuden laajentamista. Uudenmaan ELY-keskus katsoi lausunnossaan, että työnteko-oikeuden laajentamisessa on huomioitava työnantajien tarve löytää osaavaa työvoimaa, ja ehdotti, että työnteko-oikeuden laajentamista voitaisiin yksinkertaistaa niin, että työnteko olisi mahdollista sekä valtakunnallisen listauksen ammateissa sekä ko. ELY- alueella voimassa olevien alueellisten työlupalinjausten määritellyissä ammateissa.

Työnteko-oikeuden laajentaminen ehdotuksen mukaan mahdollistaisi sen, että esimerkiksi Uudellamaalla työttömäksi jäänyt sähköasentaja voisi työllistyä hitsaajaksi Varsinais-Suomessa, jossa ammatti on alueellisessa linjauksessa. Näin vältettäisiin myös erikoinen tilanne, jossa esimerkiksi Uudellamaalla työttömäksi jäänyt toimisto- ja laitossiivoja (ei linjauksessa) voisi periaatteessa työllistyä esimerkiksi sosiaalityön erityisasiantuntijana (valtakunnallisessa listauksessa), mutta työllistyäkseen ravintola- ja suurtaloustyöntekijäksi (sisältyy Uudenmaan alueelliseen työlupalinjaukseen) hänen tulisi hakea uutta työntekijän oleskelulupaa.

Valiokunnan kysymyksissä toivottiin lisää tietoa;

1. miltä tilanne näyttää valtakunnallisesti, kun vertaillaan listausta valtakunnallisista työvoimapula-aloista ELY-keskusten alueellisten työlupalinjausten mukaisiin työvoimapula-aloihin.
2. miten toimitaan tilanteessa, jossa listauksen päivitys sattuu samaan aikaan kun henkilöllä on suoja-aika, ja listauksen ammatit vaihtuvat? Kumman listan mukaan henkilö voi työllistyä? Minkälaisen tilanteen suoja-aikana muuttuva lista aiheuttaa työntekijälle?
3. voiko työnteko-oikeuden laajentaminen Uudenmaan ELY-keskuksen esityksen mukaisesti aiheuttaa epätoivottuja seurauksia?
4. Ehdotuksen sisältämät haasteet?

1. Miltä tilanne näyttää valtakunnallisesti, kun vertaillaan listausta valtakunnallisista työvoimapula-aloista ELY-keskusten alueellisten työlupalinjausten mukaisiin työvoimapula-aloihin

ELY-keskuksissa määritellään ammatit, joissa työvoiman saatavuus on vaikeutunut. Linjaukset perustuvat alueellisiin työllisyystilastoihin ja kehitysnäkymiin, Työvoimabarometrin tietoihin sekä työmarkkinaosapuolten kanssa läpikäytyyn arvioon työvoiman saatavuudesta.

Linjauksissa määriteltyihin ammatteihin voidaan rekrytoida työntekijä EU/ETA-alueen ulkopuolelta ilman saatavuusharkintaa.

Alueellisissa työlupalinjauksissa olevat ammatit löytyvät sivuilta Työvoimabarometri - Työlupalinjaukset. Täältä voidaan havaita, että ammattien kirjo on huomattavasti laajempi alueellisissa listauksissa kuin valtakunnallinen listaus, jossa on mainittu vain kahdeksan ammattia. Toki on mahdollista, että lista laajenee tulevina vuosina, mutta todennäköisesti se ei kuitenkaan yhtä hyvin ottaisi huomioon alueiden erityispiirteitä. Sosiaali- ja terveysalan pula-ammattien lisäksi linjauksissa on kunkin alueen elinkeinorakenteen erityispiirteitä heijastellen ammatteja mm. teollisuuden ja palvelualojen puolelta. Eri alueilla linjattujen alojen määrä heijastelee myös alueen työvoimapohjaa. Esimerkiksi Lapissa tai Ahvenanmaalla linjauksessa olevia aloja on moninkertainen määrä Uuteenmaahan verrattuna.

2. **Listaus päivittyy henkilön suoja-aikana**

Alueelliset työlupalinjaukset päivitetään puolen vuoden välein, kesä- ja joulukuussa. Valtakunnallinen listauksen päivittäminen tehdään lähtökohtaisesti kerran vuodessa.

On tarpeellista huomioida tilanne, jossa listauksen päivitys sijoittuu ajanjaksoon, jolloin henkilön suoja-aika on voimassa. Tällöin herää kysymys, kumman listan mukaan henkilö voi tuolloin työllistyä?

Uudenmaan ELY-keskuksen mukaan suoja-aikana työllistyminen tulisi olla mahdollista molempien listojen työvoimapula-ammatteihin. Tällöin esimerkiksi toukokuussa työttömäksi jääneellä henkilöllä olisi oikeus työllistyä toukokuun loppuun saakka voimassa olevan listan mukaisella työvoimapula-alalla, sekä uuden, kesäkuussa voimaan tulevan päivitetyn listan mukaisella työvoimapula-alalla.

Uudistuksen toteutukseen liittyy haasteita, jotka tulee huomioida. Uudistuksesta tulee viestiä tehokkaasti ja selkeästi sekä varmistaa prosessi, jotta työtön henkilö saa tiedon laajennetusta työnteko-oikeudestaan sekä tiedon voimassa olevista työvoimapula-alalistoista, joille työllistyminen on mahdollista.

3. **Voiko työnteko-oikeuden laajentaminen aiheuttaa ei-toivottuja seurauksia?**

Uudenmaan ELY-keskus katsoo, että työnteko-oikeuden laajentaminen ehdotetulla tavalla ei mahdollista saatavuusharkinnan kiertämistä tai aiheuta vastaavia epätoivottuja vaikutuksia. Maahan tullakseen työntekijä on kuitenkin jo tullut saatavuusharkinnan kautta tai työllistynyt alueellisessa lupalinjauksessa olevaan ammattiin.

4. **Ehdotuksen sisältämät haasteet?**

Haasteena ehdotuksessa on valvonnan toteuttaminen. Työntekopaikkakunta tulisi eri tavalla keskiöön, kun nykyään työlupa on ammatissa valtakunnallinen. Miten voitaisiin varmistaa, että työ tehdään ELY-alueen sisällä ja miten työntekijä/työnantaja itse muistavat tämän rajauksen. Lisäksi laaja ja puolivuosittain vaihtuva ammattilistaus voi olla valvovan tahon näkökulmasta hankala.

Uudenmaan ELY-keskus on keskustellut Työ- ja elinkeinoministeriön kanssa työnteko-oikeuden laajentamisesta ehdotuksemme mukaisella tavalla. Käydyn keskustelun valossa toteamme, että valvonnan toteuttaminen olisi käytännössä merkittävä haaste. Toivomme kuitenkin että, työnteko-oikeuden laajentaminen ehdotuksemme mukaisesti olisi mahdollista toteuttaa pitkän linjan tavoitteena niin että alueellisesti määritellyt työvoimapula-alat voisivat toimia yhdessä valtakunnallisen listauksen kanssa. Äkillisen rakennemuutoksen tapahtuessa tietyllä toimialalla työnteko-oikeus olisi tarpeellista vapauttaa myös muille aloille.

Asetuksella annettujen työvoimapula-alojen listausten tulisi olla mahdollisimman laajat, jotta työnantajat eri aloilla voisivat täysimääräisesti hyödyntää jo Suomessa olevaa työvoimaa, jolla on jo suomalaisesta työelämästä hankittua osaamista ja kokemusta. Valtakunnallinen listaus työvoimapula-aloista ei ota riittävästi huomioon alueellisia erityispiirteitä ja alueiden erilaisia työvoimatarpeita.

Myös työvoiman alueellista liikkuvuutta tarvitaan. Erityisesti puhtaan siirtymän näkökulmasta olisi tarpeellista tukea työvoiman saatavuutta kasvukeskusten ulkopuolella, missä tällä hetkellä saatavuusongelmat muodostavat potentiaalisen pullonkaulan investointien toteutumiselle.

Näemme tärkeänä, että työperäisen maahanmuuton säädösympäristöä kehitettäisi siihen suuntaan, että työvoiman kansainvälinen ja alueellinen liikkuvuus sujuvoituisi. Listauksen laajentaminen tukisi tavoitetta, että kansainvälinen työvoima sijoittuisi tasaisemmin eri alueille.

Asian on esitellyt erikoissuunnittelija Marina Finckenberg ja hyväksynyt yksikön päällikkö Jarkko Tonttila.